

тръгна след него и му рече: «Какво има, брате, и защо така се клатушкаш?» А той обхванат от срам и смут, призна всичко. Монахът му рече: «Брате, върни се бързо и остави това, което си взел, за да не пострадаш зле.» А светецът се яви насън на Арсений и му рече: «Кой си ти, който дръзна така да откраднеш от моите мощи! Щях да покажа страшно знамение върху ти, но се смилих над тебе, понеже си дал обет да ме тачиш през целия си живот. Затова бях търпелив с тебе, иди си прочее с мир.» Арсений прослави бога и светеца и вървеше по пътя си, радвайки се.

А аз, братя и отци, колкото смогнах поради нашето маломумие да науча и да издиря точно от дивните и преславни чудеса на светия и преподобен отец и пустинножител Йоаким, написах с голямо внимание и старание, за да бъде полезно на четящите и за слава и похвала на светеца. Дано аз, грешният и написалият това, с молитвите на светеца да получа в съдните дни от вечните блага, в името на Христа, Исуса, нашия господ, нему слава и чест. Амин!

Жития на Петка Търновска

ПРОЛОЖНО ЖИТИЕ НА ПЕТКА ТЪРНОВСКА

В СЪЩИЯ ДЕН. ПАМЕТ НА СВЕТАТА ПРЕПОДОБНА ПАРАСКЕВА

Тази света и преподобна Параскева беше от селото, наричано Епиват, от град Каликратия, дъщеря на благоверни родители, нито обилно богати, ни властници, нито пък страдащи от бедност.

И когато достигна пълнолетие, и реши твърдо, и възревува на ангелския живот, остави родители и приятели, и всички, що са в света, и последва Христа. Окрилена от добродетелите, тя влезе в пустинята и пребиваваше там, възлюбила безмълвния живот, живот, така да се каже, наистина ангелски, измъчвайки тялото си с пост и бдение. В пустинята тя не виждаше ядене и пиене, но храна и ястие ѝ бяха сълзите и непрестанните молитви. Като прекарваше така целия си живот, и се просвети от добродетели в тази страна, и живя доблестно, с ум и съзнание съединени, и свързани, и намиращи се винаги високо, тя не пожела да се приобщи към никого от земните, но пребиваваше цялата устремена към бога, вървяща по неравен и труден път.

Щом предусети своята кончина, оставя пустинята и отива в Цариград. След като обходи всички свети места и остана за кратко там, стигна и до своята родина Каликратия и тук предаде блажения си дух в ръцете на живия бог; и прие почестите на небесния венец.

Случи се в това време [някакъв] моряк, след като боледуваше от тежка болест и умря, да бъде погребан около [една] кула. И понеже от гроба там излизаше смрад, никой не можеше да мине по оня път. Тъй като там имаше стълпник,¹ той бе принуден да излезе от кулата и да погребва по-дълбоко оня труп, та миризмата да не излиза от дълбокото. А други хора чуха, взеха трупа от пътя и го погребваха близо до тялото на светицата. Щом видяха нейното тяло цяло, запазено от само себе си, и съвършено, и здраво, те се чудеха. След това те размислиха,

че ако това тяло би било свято, бог би го разкрил чрез чудеса и си отидоха, оставяйки го на същото място.

И ето, един от тях на име Георги видя такъв сън, дивен и ужасяващ: някаква царица, седяща на престол, и множество от сановници, които я окръжават. Когато той ги видя, веднага бе обхванат от страх и падна ничком. Един от онези светли мъже го взе за ръка, вдигна го и му каза: «Човече, не се ли боиш от бога, понеже това тяло е свято? И как тялото, разложено и смърдящо, погребяхте с това тяло на божията раба Параскева?» [Каза му и светата:] «Но иди сега бързо и извести на всички да ме избавят от толкова силна смрад! Ако не направиш това, знай наистина, че чрез огън от бога ще изгорите и ще загинете! Защото и аз съм човек и моето отечество е Епиват.»

В същата нощ и една жена на име Евтимия видя същото видение. И на сутринта и двамата съобщиха на всички. Когато всички чува това, взеха свещи и се стекоха над тялото на светата. И извадиха тялото, та го положиха в ковчег; и като го пренесоха, положиха го в църквата на Светите апостоли, където излива изцеления и до ден днешен — бесните получават лек, слепите — проглеждане, хромите — прохождение и обхванатите от всякакви различни недъзи получават целба.

А великият цар Иван Асен, син на великия и стария цар Асен, чу за чудесата на светицата и, възжелал с желание, пожела да пренесе тялото на светицата в своята земя. Защото тогава франките владееха Цариград и плащаха данъци на Иван Асен². Той пък не поиска ни сребро, ни скъпоценен камък, но, като се вдигна трудолюбиво, пренесе светото тяло в своя славен Царевград Търнов. И го посрещнаха с патриарха³ и с целия клир и с народа; и със свещи и кадила и с всякаква почит я положиха в царската църква⁴. Нека с нейните молитви да ни сподоби господ със своето царство. Амин!

ПРОСТРАННО ЖИТИЕ НА ПЕТКА ТЪРНОВСКА ОТ ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ

ЖИТИЕ И ЖИВОТ НА НАШАТА ПРЕПОДОБНА МАЙКА ПАРАСКЕВА И КАК ТЯ БЕ ПРЕНЕСЕНА В ПРЕСЛАВНИЯ (НАШ) ГРАД ТЪРНОВО, НАПИСАНО ОТ (КИР)¹ ЕВТИМИЙ, ПАТРИАРХ ТЪРНОВСКИ

Ако законът на любовта изисква да си припомним за поминалните дни на любимите, да съзерцаваме техните образи, дела и думи и — дори повече — да рисуваме изображенията им, много и многократно повече ще бъде достойно и твърде желателно за боголюбезните да почетат с почит божияте угодници и да разказват за полза спомените и техните деяния. Защото словото за полезното принася не малка полза на слушателите!

Както, прочее, когато в пролетните часове слънцето изпраща лъчи по цялата земя и всички живи същества растат и едоят и се развиват все по-бързо, сякаш участвуват в общ празник на обновлението, така и духовната повед създава общ празник на веселие за душите на слушателите и леко разсейва и отгонва целия облак на скръбта!

От слънцето по-светла ще бъде паметта на Параскева, ако подробно разкажем нейния живот, деянията и скиталчествата, които тя понесе заради Христовата любов!

Ще приеме, сигурно ще приеме като чедолюбива майка нашите детски лепети, и ще придаде сила на усърдието, и ще напътствува към по-добро и по-благо!

Макар и не така достолепно, но трябва и ние да ѝ поднесем нещо пристойно. А за нас, които сме почитени с дара на словото, ще бъде най-пристойно словото да поднесем като предостойно-лепно пред другите тленни неща, та да се ѝ издължим според силите си; а пък тя, като нетленна, да ни даде благодат — на нас, които страдаме от безсилието на словото. А понеже нашето слово е към толкова светлата, то чрез светлата повед ще започне светлото начало!

Кой прочее ще разкаже подробно за нейните деяния и чудеса? Кой — за благодеянията, застъпничествата и наставничествата ѝ в Епиват, в Тракия, в Търново и Мизия, и Далмация? Не само там, но и по целия свят ще чуеш да се разнася нейното име!

Пространна, че и дълга ще бъде поведта за преподобната и нашият ум не е способен, за да я предаде достойно-лепно.

Но, тъй като силата на твоето благочестиво величество усърдствува и подбужда нашата немощ към това благо и бого-

угодно дело, няма да е прилично да пренебрегнем толкова голямото усърдие, а също и желанието на Твое благочестиво и властно величество². А мисля, че повестта ще бъде твърде многополезна и най-вече, че ще полага божествена ревност в боголюбящите души. А има ли ревност, по-голяма от тази да обичаме бога и да почитаме неговите угодници?

Аз, прочее, смятам, че преподобната по нищо не отстъпва на древните и знаменити светци. Ако ли някой каже, че те са доблестни в деянията, то и тя поради деянието просия! Ако пък — че са превисоки във видението, то и нея ще видиш украсена с него.³ Като слънце тя навсякъде отправя лъчи!

Поради това и аз сега, по повелята на Твое владичество, не небрежно и безсмислено, но усърдно и със старание излагам същината на словото!

Защото онези, що бяха като в мрак, от едничкия нейн ковчег сякаш от някаква лампада запалиха своите светилници, а по-точно — души. И всеки, влязъл в къщата си, усеща нейното застъпничество, защото има щедър извор на изцеление. И колкото повече черпят от него, толкова повече извира; и колкото повече извира, толкова повече лекува каквото и да е страдание!

Щом прочее тя извършва тези неща за нас по всяко време, то нека и ние да се устремим усърдно към нея и да я почитем достойно заради премногото благодеяния. Нека да говорим и да вършим всичко за нейна благоугода и никак да не отстъпваме със слово или с дело от оная, която така се застъпва за нас. Не, няма да се погнуси преподобната майка, ако ни види притекли се, нито ще отхвърли ония, които така усърдно прииждат към нея, но многосладостно ще приеме и ще похвали подобно усърдие и непосредствено ще го принесе на своя творец. Рачителница⁴ на благия жених, тя всякак ще получи блага и опрощения. Щом пренебрегна всички прелести на света и се обручи за небесния жених, нима ще се лиши от желаното? Та нали нищо друго не съперничи толкова на ангелското житие, както чистото житие и светлостта на живота? На тях повече, отколкото на другите, се радват ангелите и пръв от всички бог—истинската чистота, чието лице, доколкото е възможно, те винаги съзерцават.

И защо да преудължавам речта и да бъда преграда за усърдието на слушащите словото, а да не се обърна към живота на преподобната, да положи нейните деяния като върху светилник, та чрез истината да поразя всички уши?! Не малка полза ще измоли тя за ония, които се опитват да вникнат с усърдие, а не вървят по лъстив и измамен път.

Тази, прочее, тази преподобна беше родена в Епиват, из-

дънка от преблагочестиви и пребогоугодни родители, които спазваха неотклонно всички божии заповеди, украсяваха живота си с милостиня и добри дела.⁵ Понеже бяха такива и добротворци на такива благотворения, сподобиха се да станат баща и майка на две деца: едното момче, а другото момиче. След като ги сътвори на света, родиха ги повторно чрез светото кръщение. И момчето дадох да се учи на свещеното писание, а преподобната държаша въщи заради крехката ѝ възраст и заради естествената привързаност. Така измина дълго време. Достигнала съзнателна възраст, тя грижливо усвои всички пътища на добродетелта. Щом навърши десет години, отиде по обичая в църквата на пречистата Богородица и приснодева Мария. Там, както винаги, бе прочетено божественото евангелие. Петка чу оня божествен глас, казващ: «Който иска да върви след мене, да се отрече от себе си, да вземе кръста си и да ме последва.»⁶ Като запомни тези думи, тя вникна разумно. И сякаш устрелена от някаква стрела, веднага излезе от църквата, срещна един просяк, смъкна от себе си одеждите и цялата моминска украса, що носеше, и от сърце му даде всичко, а сама се облече с неговите дрехи, без никой никак да знае за това, с някакво премъдро прозрение, понеже бе жилище на пресветия дух. Когато се върна в такъв вид въщи, и родителите ѝ я съзряха — защо ли трябва и да се говори! — колко я подиграваха и кориха, и биха, та да не прави друг път така. Обаче добрата девойка и клонка благочестива Параскева никак не зачете техните укори, но, изгаряна от божествено желание, мислено повтаряше думите на богоотеца Давид, а по-точно — думите на Светия дух, говорещ чрез него: «Както жадува елен за водни извори, така и душата ми жадува за тебе, боже! Зажадня душата ми за бога крепкия и живия, кога ще дойда и ще се явя пред лицето божие!»⁷

Понеже винаги пазеше тези думи в ума си, както вече се каза, не след дълго тя постъпи както първия път: намери друг бедняк и му даде всичките си украшения. И не два или три пъти, но многократно по същия начин даваше своите дрехи на бедните и пренебрегваше заради тях родителските обиди, забрани и нетърпими рани. Всички предзнаменования, що ставаха в бащиния ѝ дом, показваха нейното вътрешно чисто усърдие и ревност към бога. Понеже прочее не можа да изтърпи по-дълго и сърдечната пламенност, и ревността към бога, укрила се изведнъж от всички — от родители и сродници, от роби и робини, — бързешком стигна до вътрешността на пустинята; уверена беше, че нищо не може да успокоява възбудите на плътта така, както пустинята.

А споменатият отрок, братът на преподобната Петка, след като усвои добре свещените книги и достойно изпрати при бога

родителите си, облече се в иночески образ и бе наречен кир Евтимий. Той измина добродетелния път и възлезе върху добродетелната лествица⁸, така че името му се прочу навсякъде. За премногото му добродетели бе възведен на архиерейския престол и бе ръкоположен за Мадитски първопрестолник и пастир; много и преславни чудеса извърши той там! Различни ереси от стадото изгони, паството към живоносни пасбища напъти, всички църковни дела добре уреди, дълги години живя и в дълбока старост при господата отиде⁹. Много и преславни чудеса извършиха мощите му, положени в същата църква. И чрез чудесата му цялата околност се прослави; не само това! — те изливаха преславно миро, изтичащо на едно пъприще¹⁰ в морето. Отиващите там добре знаят това.

А преподобната, достигнала пустинята, както вече се каза, възлюби сърдечно апостолския живот, изтощаваше тялото си с пост и бдение, извършваше злострадални подвизи, лежеше ничком на земята. Оттук, възпламенена от стремеж към бога, тя не изтърпя да щади дълго себе си, но се умъртви всецяло и до край. След като бе получила пустинята, тя прекарваше там невеществено и ангелско житие, подражаваше, без да отстъпва в нищо, на битието на боговидеца Илия, или, казано по-точно, чрез живота си във всичко подражаваше на Кръстителя; измъчваше се чрез пост и бдение, вкусваше само пустинна трева, а и нея — оскъдно и рядко; топеше се от зной и студ, взряна единствено в бога, в единствения, който може да спаси от малодушие и бури¹¹ смирените по сърце. Но нито тази трева, нито вода не приемаше достатъчно, а малко и рядко, повече — при вечер.

Кой ще опише изворът на сълзи, пролят тогава от нея? Кой ще изрази непрекъснатите и постоянни стенания? Кой ще разкаже за всекидневните ѝ томления и лежане ничком на земята? Защото там нямаше никой, който можеше да ги вижда, освен всевиждащото око. Защото там тя нямаше грижи за впрягове волове, нито за златоюздни коне, нито за одежди и постилки, за къщи и за робини, но — за духовното пречистване, за отговора пред бъдещия съд, за срещата с Жениха¹². «Тебе, Женихо мой, търся»¹³ — говореше и винаги пазеше в ума си словото от Песните, казващо: «Възвестете ми за този, когото възлюби душата ми!»¹⁴ Линееше непрестанно за това, как ще украси светилника, как ще го напълни с масло, как ще чуе сладкия глас на Жениха, как ще се присъедини към мъдрите деви, как ще се наслади да съзерцава Жениха, неговата красота, слава, светлост, съпребивание, блаженство!

За това само чезнеше сърцето ѝ, за това очите ѝ непрекъс-

нато се пълнеха със сълзи, за това казваше: «Кога ще дойда и ще се явя пред лицето божие!»¹⁵

Докато тя се подготвяше и безпокоеше за такива и подобни на тях дела, лукавият никак не престана да я смушава с привидения и призраци. Много пъти се превръщаше в различни зверове, та да би поставил пречка на пребиваването ѝ. Но доблестната Параскева положи всевишния за свое прибежище¹⁶ и непрестанно изливаше от очите си извор сълзи. Тя придоби в женската природа мъжки разум, като някаква паяжина раздираше всички враждебни козни и сякаш Давид всекидневно повеляваше мисления Голиат¹⁷. И можеше да се види как змията, величаеща се много в злобата, сякаш някаква зла птица, е повалена и стъпкана зле от тази мъдра дева!

Така тя се опълчи срещу природата и така украси душата си, че за нея да се изпълни пророчеството: «Царят ще възже-лае твоята красота!»¹⁸ Прочее чрез деянието тя откри възхода към видението и, украсила със слово и дело живота си, прекара много години в пустинята.

В една нощ, когато, както винаги, се бе отдала на молитва и бе протегнала умилено ръце към небето, тя съзира някакво божествено видение: един светъл юноша идва при нея и ѝ говори така: «Остави пустинята и се върни в родната земя, защото ти трябва да оставиш тялото си на земята, а духа — да пренесеш в небесните селения.» След като вникна в силата на видението и разбра, че то е от бога, радваше се прочее за разлъката с плътта, скърбеше за разлъката от пустинята. Понеже нищо друго така не пречиства душата и не я възвръща към първообраза ѝ,¹⁹ както пустинята и безмълвието. Обаче макар и да не искаше, тя остави пустинята и се върна в света. Когато стигна до царстващия град, отиде в превеликолепния храм на Божието слово.²⁰ Какво ли тя не правеше и не вършеше? На колене често се молеше, сълзи проливаше, от дън душа често стелеше. А когато си припомняше живота в пустинята, бе разяждана от жестока печал.

После, като обходи любоуспорно, сякаш трудолюбна пчела всички пролетни цветя, всички тамошни свети места, тя стигна до пресветия храм на Христовата майка, наричан даже и до днес Влахерна. Там, паднала пред Богородичната честна икона,²¹ тя щедро лееше топли сълзи, говорейки:

«На тебе, владичице на света, възложих целия си живот! На тебе възложих цялата си надежда!

Не ме отблъсквай мене, бедната! Не се отвръщай от своята робиня, последвала от младини твоя единороден син!

Дево, ти познаваш безсилието на женската природа, познаваш нещастieto на моята душа!

Нямам друга надежда, нямам друг покров!
Ти си ми наставница! Ти си ми застъпница! Ти си ми закрилница!

Докато живееш в пустинята, ти ми бе помощница, сега, когато се завръщам в света, освен тебе, каква друга помощ търся?!

Сега прочее, владичице, застани пред мене, бедната, и бъди ми спътница, наставница, пътеводителница до края на живота, защото освен тебе друга надежда нямам!»

Така тя се помоли вседушно, възложи цялата си надежда на Богородица и се отправи към родното си място. Когато стигна до Епиват, остана там дълго време, прибавяйки към подвижите — подвизи, и към мъките — мъки, украсявайки се с пост и бдение; сама със Самия²² разговаряше непрестанно.

След като измина не малко време и тя предугади, че ще се пресели оттук, веднага се отдаде на молитва и обливаше със сълзи лицето на земята, говорейки:

«Владико, човеколюбче, не презирай своята бедна рабиня, изоставила всичко заради пресветото ти име и тръгнала след тебе!»²³

И днес, господи, заповядай на мирния ангел да приеме мирно бедната ми душа, та отхождането ми да не бъде спряно от нечисти и скверни, и лукави бесове! Но сподоби ме с дързостта да застана пред твоя страшен престол, защото си благовословен вовеки веков, амин!»

И така предаде блажената си душа в ръцете божии, а тялото ѝ бе положено в гроба от някои христолюбиви хора. Понеже не бе разкрила никому коя и откъде беше, тя не бе позната до деня, в който отиде при господа.

Такива са подвижите на преподобната Параскева, такива са борбите на духовната майка. За кратко време тя се потруди и жестоко страда на земята, а на небето възприе голяма слава. Бог обаче нито изостави своята рабиня да лежи задълго в забвение, нито пък непорочното ѝ тяло да изтлее от тление, но и за него показва удивително чудо. Тогава недалече там имаше един стълпник²⁴, който безмълствуваше на стълб и вникваше в себе си и в бога. Случи се някакъв моряк, болен от тежка болест, да умре и да бъде изхвърлен някъде наблизко. От него започна да се разпространява безмерно силен смрад, така че никой не можеше да върви по пътя, който минава оттам. Дори и стълпникът не изтърпя онзи нетърпим смрад и беше принуден да слезе от стълба, та да заповяда на някои хора да изкопаят дълбок трап и да хвърлят там зловонния труп. А те, приели усърдно заповедта, се справиха с работата. Докато бяха заети с нея и разравяха по-дълбоко, намериха тяло, в земята

лежащо, но от тление недокоснато. Ужасени и едновременно удивени, те не можеха да проумеят случилото се. Обаче бидейки неопитни и невежи, те пренебрегнаха станалото като нещо незначително и несъществено и заровиха зловонния труп съвсем близо до светицата. После се разотидоха по домовете си, известявайки случилото се на всички. Един от тях, Георги, мъж благоговееен и христолюбив, беше вкъщи и във вечерните часове, както бе свикнал да се моли, отдаде се на молитва и отправяше прилежни молитви към бога за целия си дом. Призори той бе обзет от сън; стори му се, че вижда някаква царица, седяща на пресветъл престол и безбройно множество светли войни, стоящи около нея. Когато христолюбият ги видя, изведнаж бе обхванат от страх и падна на земята, понеже нямаше смелост да гледа светлостта и красотата им. Един от светлите го хвана за ръка и го изправи, казвайки: «Георги, защо така пренебрегнахте тялото на преподобната Параскева. Но бързо я вземете и я положете в скъпоценен ковчег, понеже Царят възжадува нейната красота²⁵ и пожела да я прослави на земята.» Тогава му каза и светлата: «Бързо вземете мощите ми и ги сложете на видно място, защото не мога дълго да изтърпя зловонието на онова тяло! Та и аз съм човек и от майчина утроба съм излязла! Родното ми място се нарича Епиват; в него сега вие живеете!»

През същата нощ и една от благоверните жени на име Евтимия видя видение, на онова видение подобно. На сутринта и двамата разказаха подробно видяното на всички. Когато ги изслушаха, тичешком всички се отправиха, взеха с голямо усърдие тялото и му се дивяха като на някакво необичайно и многоценно съкровище. Взеха го със свещи и кадила, с аромати и благовония; с радост го положиха в църквата на светите и всехвални апостоли. Там тя лежеше и правеше много и необикновени знамения. И не само в онази земя, но и по съседните местности бяха известни нейните предзнаменования. Всички от околностите, боледуващи или обхванати от бяс, ако идваха с вяра, получаваха изцеление. И мълвата за нея се разнесе по цялата област на онази страна.

След като измина не малко време и скиптърът на гръцкото царство отслабна, по божие произволение, не знаейки как, римляните, които божественото писание нарече «железен жезъл»²⁶, го завладяха. Завзели царстващия град, те безсрамно изеха всички свещени съдове. А още и честните мощи на светците, цялата църковна утвар, всички царски богатства и, просто казано, цялата красота на града — всичко те отправиха и отпратиха в Рим. Когато съборът на благочестивите виждаше всичко това, покри ги облак от скръб и печал. И нищо друго не се

чуваше от тях, освен; «Пробуди се, защо спиш, господи? Защо забравяш нашето угнетение и нашата печал?»²⁷ В такива и подобни на тях [вопли] облакът на скръбта обгръщаше благочестивите.

По това време благочестивият български цар Иван Асен, син на стария цар Асен, светло, открито и твърдо запази благочестието. Той съвсем не се уплаши от техния лай. Нещо повече: намерил време, благоприятно за победа над нечестивите, вдигна се храбро и покори цялата Македонска област, също и Сяр с цялата Атонска, а по-точно да кажа — Света гора; освен тях и славния град Солун с цяла Тесалия, и Тривали, сиреч Сърбия,²⁸ и Далмация, що се нарича Арванитска държава,^{28a} та чак до Драч. В тях той тържествено и благочестиво постави митрополити и епископи, както с ясни си лик свидетелствуват светлите му хрисовули в славната Лавра на Света гора и в Протата.²⁹ Царят не се задоволи само с това, но крепко и мъжествено покори и овладя всичко чак до царстващия град. Той завоюва и покори и самия този царстващ град, а франките, които господствуваха там, обложи с данък.³⁰

Докато той така завладяваше и покоряваше всичко, до него достигна славата на преподобната. Царят я възприе с много радост, разпали се от сърце и като елен, разпален за водни извори,³¹ тъй някак и той желаше да се наслади от свещените мощи на преподобната и от нетленното съкровище на свещения ковчег. Защото тя навсякъде просия с чудеса, навсякъде разпрати благодатни лъчи, всички земни краища озари.

Намерил благоприятно време, благочестивият цар обмисли план и добър, и богоугоден, полезен и достохвален. И веднага изпрати пратеничество в Цариград при намиращите се там франки, като потърси не сребро или злато, ни бисери или камъни скъпоценни, но всепрославения ковчег на преподобната.³² Та и какво друго би могло да бъде за него повече от тялото на преподобната? Такава поучителна мисъл бе винаги в ума му: «Ако пожелаят дори и половината от моето царство, всичко съм готов да дам: имоти, злато, сребро, бисери, скъпоценен камък. Всичко охотно ще дам, от всичко ще се лиша, та да получа желаното ми съкровище!»

Когато франките научиха, веднага се отзоваха на молбата; с всякакво усърдие и бързина, както във всичко, така и в това, те го послушаха и заповядаха да получи желаното. И други неща в знак на покорство му изпратиха, обещавайки и известявайки, че ще му дадат и душата си, ако би било възможно. Изслушал това, самодържецът мислеше, че лети в небето, и от огромната радост не знаеше къде да се дене. И веднага изпрати там с голяма почест всеосвещения Марко, митрополита на Пре-

слав Велики, та да пренесе тялото на преподобната от Епиват³³ в славния град Търнов. А онзи отиде, уреди всичко за прославата, тържествено взе свещените мощи и с усърдие се връщаше в земята си, прославяйки бога и преподобната. И когато прочее премина франкските владения и стигна до своята страна, всички околни се стичаха със свещи, с кадила, с благовонни масла и изпращаха ковчега на преподобната към славния царстващ град Търново. Щом благочестивият цар Иван Асен се научи, излезе от града с майка си царица Елена, със своята царица Ана и с всичките си велможи. Стях беше и всечестният патриарх кир Василие с целия църковен клир и неизброимо множество хора. Царят и всички с него излязоха пешком на четири пъприща от града да посрещнат с много почит преподобната; на ръце я поеа тържествено, от душа и от все сърце я целуваха с обич. Пренесоха я и я положиа в царската църква,³⁴ където лежи и до ден днешен и дава различни изцеления на прибягващите с вяра и любов към нейния славен ковчег.

Аз не проумявам какво достойно нещо да ѝ поднеса. Всичко, що за света е почетно, за нея е недостойно. Но, макар и не по достоинство, обаче ще провеща думи, подходящи за посрещането.

Ако тогава не бях се подготвил за твоето посрещане, преподобна майко, то сега ще провъзглася словата, които тогава щяха да бъдат изречени. Сякаш майка любочедна ти детелюбно и сладостно ще приемеш последния дар като пръв!

Но какъв достоен дар да ти поднеса, о досточтиме Параскево! Та ти стоиш по-високо от всички земни дарове! Аз, прочее не участвах в някогашното ти посрещане, ала сега те съзерцавам като многоценно съкровище и на тебе, като на жива, говоря от сърце онова, що тогава щях да кажа:

«Добре дойде, прекрасна невесто Христова, гълъбице чиста, позлатена от Светия дух, девствена похвало, жителко на пустинята, събеседница на ангелите, раю на добродетелите, красивий доме на чистотата! Понеже бог възжела твоята красота, той те украси с различни чудеса на земята, а духът ти се вселява с ангелските воинства на небесата!»

Ангелите те възхваляха, а хората те славят! Девоиците те възлюбуха и към уханието на твоето миро се стремят!

Ти си честна невеста на истинския Жених! Ти си крин, сред тръни намерен.³⁵ Родовете човешки те облажават, защото си последвала своя Жених. Ти си застъпница на всички, що са в беди, ти си пристанище на ония, що страдат от бури! Твоят ковчег лее благодатни струи, отгонва бесовските пълчища! Твоята църква е лечител на недъзите, прозрение на слепите, очистване на прокажените!

И затова облажавам, Петко, свещения съсъд на твоето тяло!
Облажавам твоите досточтимите членове!
Облажавам твоя доброгласен език, защото не спря да славослови бога!

Облажавам очите, защото не въздремнаха в сън, що отвежда към смъртта!

Облажавам ръцете, защото се не полениха, старателни в [молитвения] труд!

Облажавам и нозете, защото не отслабнаха във всенощното бдение!

Ти си съд, приел истинското море — Светия дух. Ти си гореща застъпница на всички, пристъпващи към ковчега с твоите мощи. Затова славата ти се разнесе по цялата земя и земята цяла осветиха, сякаш мълнии, деянията на твоите чудеса. Царете досточестно те украсиха, с любов те целуват и проливат реки от сълзи за опрощение на греховете!

Ти си сладостно веселие на архийереите, украса за свещениците. Поради това те с ръце досточестно те прегръщат и те внасят в непрестъпната «Светая светих»³⁶. Аз мисля: дело на божествената промисъл е, че и след смъртта преподобното ти тяло може да пристъпва в непрестъпното!

Ти си красота, застъпница и пазителка на българите. С тебе нашите царе се величаят. Чрез твоето застъпничество противостоим на всички, воюващи срещу нас! Чрез тебе нашият град укрепва и въздига светла победа. Колко царе и варвари многократно поискаха да унижат и заличат твоя славен град Търнов, в който лежи всечестното ти тяло. Но ти, сякаш някой храбър воевода, чрез силата, дадена ти от твоя жених Христос, си отгонила посрамените им лица!

На тебе принасят дарове на поклонение всички околни земи. Около тебе стои събор царици, пред твоя ковчег той застава с благоговение, понеже и ти си царица, ако ли не земна, но избрана невеста на небесния цар!

Ти си слава на жените, красота на девиците, образ на апостолски живот, наставление за пустинниците, застъпница на младите, пазителка на омъжените!

Ти изпълняваш всичко според всяко желание, защото имаш обилна мощ на чудесата и даваш щедро необходимото на всички!

И така, щом допринесохме, колкото можахме, за посрещането на твоето честно тяло, разкрихме дълбината на твоите благодеяния и неизчерпаемия извор на твоя свещен ковчег, не ще бъде много чудно, нито пък дързостно да отправим към твоя дух надгробни слова. Макар и нищо от нашите [думи] да не е потребно, но ние, доколкото можем, не ще се откажем от дълга. Но какво да отправим към твоя дух? Какви песни, какви хва-

лебствия, какви похвали? Всички тях ти надвиши, над всички отлетя, избяга от тлението, избави се от тинята, тялото си остави нам на земята, изтръгна се от телесните окови.

Небесните ликове застанаха пред тебе, за да те изпратят, похвалят, облажат!

Какво още? Върви, майко, върви! Върви във вечномирните селения, в небесните шатри, в светлостта на светците, в неизречимата радост, в безсмъртието, в покоя на праведните.

Насити се, наслади се на своя рачител, наслади се от съборите на пророците, на апостолите, от обществото на преподобните. Влез с мъдрите деви в небесния чертог, в небесните жилища, във вечното селение! Наслади се от славата, красотата, общението, светлостта, радостта на своя жених и създател — сладостен, прекрасен, светъл, необятен, невидим, неизказан, вечен, щедър, милосърден, неизброим, човеколюбив, незлобив, благоутробен!

Приеми отнапред приготвените ти блага, благата, приготвени от сътворението на света за ония, що живеят благочестиво. «Чула си и виж, наклони ухо»³⁷ към думите: «око не е виждало, и ухо не е чувало, и не е прониквало в сърцето на човека онова, което бог е приготвил за обичащите го»³⁸. Забрави плътските помисли, «своите хора, дома на баща си»³⁹ и тленното, от земята създадено, тяло. «Затова царят възжела твоята красота!»⁴⁰ — ще пее и аз заедно със Соломон. «Царят те въведе в своя чертог! Ще се радваме и ще ликуваме за тебе! Колко се украсиха твоите ланити — като гълъбици»⁴¹. Ето, прекрасна си, мила моя, прекрасна си и петно няма на теб!»⁴². Ето, ти не говориш само с телесен език, но по-ясно от тръбен звук възвестяваш с дела словото от Песните: «Закопнях и седнах под сянката му и плодът му е сладък за гърлото ми, защото изнемогавам от любов! Лявата му ръка е на главата ми, а дясната ме прегръща»⁴³. Затова и Женихът сладостно изрече: «Слез от Ливан, невясто, слез от Ливан!»⁴⁴. Ела и проникни в първоизточника на вярата. Успокой се, наслади се, празнувай истинския вечен покой!»⁴⁵.

Но, о, преподобна майко и прекрасна Параскево, погледни милостиво от висините към нас. Сега ти виждаш този, когото си жадувала — Христос — не като през огледало или загадка, но открито, лице в лице, беседваш с него»⁴⁶. Моли се прочее, за омиротворяването на света»⁴⁷, и запази от пагуба и коварство нашия благочестив цар, който ни подтикна към словото за тебе. На тебе той се надява, затова се и постара чрез всичко да подбуди твоето застъпничество. Закриляй го със свещените си ходатайства, защити стадото му от всички врагове, дарувай дълголетие на царството, а на него — мирни дни. И всички, дошли днес в честния ти храм»⁴⁸, запази от зло и издигни над

дьяволската съблазън чрез силата, дадена ти от спасителя Христос.

И на нас, водачите на стадото, ти бъди посредник без посредничество, та, запазили добре повереното стадо, да го отведем в небесните пасбища и да го въведем в небесния предел, където звучи гласът на празнуващите; да живеем заедно с тебе и да се насладим на вечните блага чрез благодатта и човеколюбието на нашия господ Исус Христос, нему слава и власт с безсмъртния отец и пресветлия и благ и животворящ дух, сега и винаги и вовеки веков, амин!

ПРОСТРАННО ЖИТИЕ НА ФИЛОТЕЯ ТЕМНИШКА ОТ ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ

ЖИТИЕ И ЖИВОТ НА НАШАТА ПРЕПОДОБНА МАЙКА ФИЛОТЕЯ, НАПИСАНО ОТ ТЪРНОВСКИЯ ПАТРИАРХ ЕВТИМИЙ

Пътят, който води към добродетелта, е предназначен да наставлява добре душата на боголюбезните и да я отвежда в небесните селения. Защото словото облажава ония, които са се устремили към добродетел и са очистили душевните си сетива. И какво друго ще бъде по-блажено или по-достойно за похвала от ония души, които вседушно са се отдали на бога и следват неговите заповеди? Поради това похвала спечелват ония мъдри девизи, които всичко презряха и душевните си светилници подготвиха за посрещането на Жениха; така те и с Жениха празнуват, и на неизразима слава се наслаждават¹. Като им подражаваше усърдно, блажената Филотея бе удостоена да проникне в онова блаженство. Тя е, която и днес ни е събрала и ни е приготвила обилна трапеза от многото си чудеса. Нейните молитви призовавам, та да ни подкрепи и помогне да завършим и докрай добре да съградим това слово, посветено на нея, [словото], за което вие ни помолихте. Защото то ще принесе немалка полза и ще подтикне към ревност желаещите да вникнат в него с прилежно усърдие!

Понеже в началото на сътворението злобният враг бе подмамен от завистта, той не изтърпя човек да живее в рая. И като нямаше как да излее своята злоба, намери жената, най-неразумната част, най-крехкото вместилище, неопитна за неговите

лукавства и я прелъсти с равнобожие². А тя — неопитната за лукавствата му — повярва, подчинявайки се на смъртоносния съвет, поради което получи подобаващо възмездие за престъплението и се лиши от райската храна; и бе, прочее, отлъчена от бога и от рая. Затова бе наказан целият човешки род, затова има различни пороци и изкушения, затова жената бе подчинена на мъжа, затова той, [жено], те владее, затова жената бе осъдена да ражда в мъки; и така целият женски род получи възмездие.

Но какво направи бог чрез чудеса? Слезе от небето по начин, само нему известен, роди се от дева и Богородица Мария, като взе плът от чистата ѝ кръв, и стана съвършен бог и съвършен човек, та и човеците да удостои, и женския род, опорочен чрез древното престъпление, да въздигне. И дарува победа на цялото човечество — не само на мъжкия род, но и на женския, та да могат да тъпчат и напълно да низвергнат злоначинателя — враг, прелъстил жената в рая, и всички негови враждебни сили.

Затова и блаженните ония мироносици³, изпълнени от пресветия дух, в женското си естество възприеха мъжка сила и последваха владиката Христос чак до кръста и смъртта. Не само това — но и след божествената страстна мъка и след възкресението първи се удостоиха да видят спасителя и първи чува спасителевото: «Радвайте се!»⁴

Затова и мъдрите ония девизи, които споменава ангелската книга, се приготвиха вседушно за посрещането на небесния жених; и никак не зачетоха всички приятни неща на този свят, но всяка бдеше до своя светилник, пазейки го неугасим, сиреч съхранявайки чистотата на тялото си, та, когато чуят глас: «Ето Жениха!» — готови да се затекат да го посрещнат. И като му покажат чисто и целомъдрено телесна и духовна чистота, с велика слава да влязат с него в небесния чертог. На тях, прочее, подражаваше с цялата си душа и блажената Филотея, потруди се да угоди на своя Жених и да му принесе, чиста и неосквернена, чистотата на своето тяло. Затова непрестанни моления и молитви от нея непрестанно бяха отправяни към бога. Нему тя служеше чрез дух и истина, а за здравата вяра смесваше най-сладка напитка, не като напитката, наричана сикер, направена от много и различни семена, но друга — смесена от богопредадени символи; и отхвърляше всяко мътно питие, приготвено чрез еретически измами. Така беше, според Давид, като дърво, насадено при водни потоци,⁵ пазеща премного чистота и винаги вглеждаща се към висшето блаженство.

Родното място на тази блажена — град Моливот,⁶ така обикновено назоваван, беше в Памфилийската област. Нейните